sete eesti proosakirjanikkude toodangust on T.-t eriti haaranud Juh. Liivi »Vari«. Tartu gümnaasiumi pääsenud ja linnahariduse teed ainelises kitsikuses edasi pingutades jätkas T. juba edukamalt oma kirjanduslikke katseid, mis võtsid nüüd järelepüüdmise suuna Liivi, Kitzberg'i, Wilde' taolistele külajuttudele. Sügisel 1900 ilmus »Postimehe« joone all väike uudisjutt »Kilgivere Kustas«, nimetähtedega A. H. märgitud. Ei see joonealune ega mitmed järgnevadki vestlused, mis aset leidsid »Postimehe» ja hiljemini »Teataja« veergudel, pole pärast enam uuesti trükitud. T. gümnaasiumipõlve külajuttudest äratas arvustuse esmakordset kiitvat tähelepanu »Kuresaare vanade« visand (pärast ümber nimetatud »Mäetaguse vanadeks«), mis ilmus revolutsioonieelsete Tartu koolinoorte väljaantud koguteose »Kiired« I vihus a. 1901. See vana saunikpaari episoodiline kujutus võistleb juba Liivija Kitzberg'i-vääriliste külarealistlikkude lookestega, humoristlikult vastandlikud karakterjooned sulavad ühte liigutavatega õnnelikult vähenõudlikuks maaidülliks. Madalas tõsielus püsivate maakehvikute ja nende vastolulise hingelise ühtekuuluvuse karakteristika on tunnismärgiline ka T. õpilasaastate järgmisele etteküündivale visandile »Kaks paari ja üksainus«, mis ilmus »Kiirte« albumi III ja viimases vihus Tartus a. 1902 (eriraamatuna Tartu, 1924). »Kaks paari ja üksainus« tunnistab juba noore kehvikkirjaniku ligidasest kokkupuutest idealistlikku realismi tagasitõrjuva mõtteliikumisega. Autori pilk on omandanud tumeda loodusteadusliku põhivaate, paljastades vaimuvaeste oriinimeste vaevalist ja vastastikku-vaenulist olemasoluprotsessi, viletsaist viletsam üksik vanarauk kahe kimpleva kantnikupere vahel. Otsekui protokolli pidava külanaturalisti sulega püüab autor siin tungida armetu tõsielu varjupooltesse ; aga inimliku madaluse kopeerimist määrab siiski autori hingeteadlik iselaad, mis oma sisemat ülesannet ei näe ühiskondliku ülekohtu või tulundusliku paratamatuse rõhutamises, nagu E. Wilde ja E. Peterson oma kaasaegses külanaturalismis, vaid vastutamatute loomusundide jälgimises. Juba tol ajal oli edasiõppivat noornaturalisti T.-t haaranud Dostojevski oma võrratu psühholoogilise läbitungivusega. T. abituuriumieelseks kirjanduslikuks küpsustööks oli pikem külajutustus »Vanad ja noored«, ilmunud a. 1903 »Postimehes« (eriraamatuna Tallinna, 1924). Vähemotiveeritud pahanduste tungid, mis juba ta varasemais tõsielu-kujutustes olid kerkvel olnud, on siin saanud kavatsusliku rakenduse. Selle kavatsusena oli enne kõike kahe sugupõlve vahelise vastolu ja võimukiusatuse teem soopärase väljamäe talus, nii siis jällegi mitte sotsiaalselt, vaid bioloogiliselt juhitud olustikuline ja hingeteaduslik suhtumine.

Keskkooli sügisel 1903 lõpetanud, kavatses 25-aastane T. ülikooli astuda ja oma kirjanduslikku tegevust suuremas ulatuses edasi arendada. Juba siis mõlkus tal meeles mahuka läbilõikelise romaani kavatsus, milles ta oleks lahti rullinud koduste inimeste eri õiguse ja tõe mõistete heitlusi. Kuid vaba haridusliku ja kirjandusliku enesetäiendamise asemel oli ta sunnitud anduma ajakirjanduslikule suleteenistusele. Tema deterministlik-naturalistlik ilmavaade ja elu varjupooltesse kalduv kunstikäsitus viitas pahemale poole, ja nii astus ta sügisel 1903 »Teataja« toimetusliikmeks Tallinnas, ülesandeks kohalikkude sõnumite eest hoolitsemine, koosolekute ja teatrietenduste kirjeldus. Selles kulutavas »Teataja« teenistuses leidis kirjanik mahti ainult mõningate väikeste lookeste ja vestete kriipsutamiseks. Tunnismärgiline on T. kaasavõitlematu vaatlejaloomuse kohta, et vanade mõjuvõimude vastu sõitleva käremeelse lehe veergudele selle kaastöölise sulest ei siginud kirjanduslikult midagi püsivamat kui »Tähtjas päev« (»Teataja« 1903). See on politilise ja sotsiaalse päevavõitluse taguse argielu läigatus pühapäevases helgis, meeleolupilt igatsevast karjapoisist, kes suvistepüha hommikul kuulatab kauge kirikukella helinaid kui mingi saavutamatu unistuse kutset.

1905. a. revolutsiooniliste rahutuste järsk vaheldus summutava reaktsiooniga katkestas »Teataja« ilmumise. Järgnevad murranguaastad teritasid T. ilmavaatelisi käärimisi ja kahklusi. 1905. a. järellainetuses »Teataja« lühiealise järglase »Sõnumete« juures töötades tahtis kirjanik kord koostada kõike seda lunastuslootuste nurjumist, mis ta ümbruskonda oli erutanud. Selleks elu- ja ajakujutuseks oli Läänemaa arenematusse nurka mõeldud »Rahaauk« (Tall., 1907, II tr. Tartu, 1920), rahakaevamise, usuhullustuse, töölisliikumise ja karistussalkade tegevuse ühtesõlmimises ebaõnnestunuks arvustatud, muidu ajalt esimene T. jutustus, mis ilmus ka eriraamatuna. Sellega seltsis s. a. Tallinnas ilmunud eraelulise kuriteo ja mõistatuslikkude hingesaladuste juurdlus »Uurimisel« (II tr. Tartu, 1922), hulgaliikumise õhkkonnast taandunud, armukadeduse kurbmängu ja normaalsest kõrvalekalduva nägemuserksuse keerdküsimuste ümber keskendatud. Selles jutustuses kerkib esile juba järgnevais linnanovellides korduv probleem — noor neiu armastab ühtaegu kaht meest — ja maategelaste kõrval targutab hingeuurimisel kaks vastandlikkude vaadetega haritlast. — Vähenõudliku summa laenuks saanud, pääses T. sügisel 1907 viimaks Tartu ülikooli, kus ta astus